

Rolnummer 2311
Arrest nr. 171/2002 van 27 november 2002

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag betreffende artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, gesteld door de vrederechter van het kanton Westerlo.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters A. Arts en M. Melchior, en de rechters P. Martens, R. Henneuse, M. Bossuyt, A. Alen en J.-P. Snappe, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter A. Arts,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij vonnis van 21 december 2001 in zake R. Papen tegen C. Van Den Bulck, waarvan de expeditie ter griffie van het Arbitragehof is ingekomen op 31 december 2001, heeft de vrederechter van het kanton Westerlo de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schendt artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, zoals ingevoegd bij artikel 6 van de wet van 1 juli 1974, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, doordat het een verschil in behandeling instelt tussen de schuldenaar van een uitkering tot onderhoud die werd toegestaan krachtens de artikelen 306 en 307 B.W., uitkering die onbeperkt kan worden verminderd of afgeschaft al naar de wijzigingen in de behoeften en de bestaansmiddelen van de partijen, en anderzijds de schuldenaar van een uitkering tot onderhoud toegestaan op grond van artikel 301 B.W., uitkering die met toepassing van § 3, tweede en derde lid, van kwestieus artikel 301 B.W. slechts kan worden verminderd of afgeschaft in twee wettelijke hypothesen waarbij telkens een ingrijpende wijziging van de omstandigheden dient aangetoond te worden ? »

II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschied

Bij vonnis van 20 december 1990 werd tussen R. Papen en C. Van Den Bulck de echtscheiding toegestaan op grond van artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek (gewone feitelijke scheiding). Ten laste van R. Papen werd een uitkering tot levensonderhoud vastgesteld, die bij arrest van 21 januari 1992 werd verhoogd.

Voor de verwijzende rechter vordert de eisende partij, R. Papen, de onderhoudsuitkering te zijnen laste vanaf augustus 2000 af te schaffen en de verwerende partij, C. Van Den Bulck, te horen veroordelen tot terugbetaling van de betaalde onderhoudsgelden vanaf augustus 2000 tot en met januari 2001. De eisende partij is van mening dat een dergelijke afschaffing op grond van artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek mogelijk is gelet op de gewijzigde omstandigheden waarin hij zich bevindt, namelijk het feit dat hij sinds augustus 2000 gepensioneerd is, hetgeen een wezenlijke inkomensverlaging met zich mee heeft gebracht, en ook de verwerende partij inmiddels op pensioen werd gesteld, met een wezenlijke inkomensverhoging als gevolg. De verwerende partij is daarentegen van mening dat een dergelijke wijziging niet mogelijk is bij afwezigheid van « ingrijpende wijzigingen » ten gevolge van « omstandigheden buiten de wil » van de betrokkenen, zoals bepaald in artikel 301, § 3, van het Burgerlijk Wetboek.

De verwijzende rechter vraagt zich af hoe artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek ter zake te verzoenen valt met artikel 301, § 3, tweede en derde lid, van hetzelfde Wetboek « waar in het eerste geval de schuldenaar van de uitkering tot levensonderhoud onbeperkt de vermindering of afschaffing ervan kan vorderen terwijl in het tweede geval de schuldenaar van de uitkering tot levensonderhoud deze vermindering of afschaffing slechts kan vorderen in twee wettelijk bepaalde hypothesen waarbij telkens een ingrijpende wijziging van de omstandigheden dient aangetoond te worden ». Hij wijst erop dat die vraag niet beantwoord is in het arrest nr. 48/2000 van 3 mei 2000 en stelt bovenvermelde prejudiciële vraag.

III. De rechtspleging voor het Hof

Bij beschikking van 31 december 2001 heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetel aangewezen overeenkomstig de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben geoordeeld dat er geen aanleiding was om artikel 71 of 72 van de organieke wet toe te passen.

Van de verwijzingsbeslissing is kennisgegeven overeenkomstig artikel 77 van de organieke wet bij op 13 februari 2002 ter post aangetekende brieven.

Het bij artikel 74 van de organieke wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 26 februari 2002.

De Ministerraad, Wetstraat 16, 1000 Brussel, heeft een memorie ingediend bij op 2 april 2002 ter post aangetekende brief.

Bij beschikking van 30 mei 2002 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, verlengd tot 31 december 2002.

Bij beschikking van 25 september 2002 heeft het Hof de zaak in gereedheid verklaard en de dag van de terechtzitting bepaald op 16 oktober 2002.

Van die beschikking is kennisgegeven aan de Ministerraad en zijn advocaat bij op 27 september 2002 ter post aangetekende brieven.

Op de openbare terechtzitting van 16 oktober 2002 :

- is verschenen : Mr. L. Swartenbroux, advocaat bij de balie te Brussel, *loco* Mr. P. Peeters, advocaat bij de balie te Antwerpen, voor de Ministerraad;
- hebben de rechters-verslaggevers A. Alen en J.-P. Snappe verslag uitgebracht;
- is de voornoemde advocaat gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd overeenkomstig de artikelen 62 en volgende van de organieke wet, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

IV. *In rechte*

- A -

A.1.1. De Ministerraad wijst erop dat de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding in het Burgerlijk Wetboek is opgenomen bij de wet van 1 juli 1974 « tot wijziging van sommige artikelen van het Burgerlijk en het Gerechtelijk Wetboek, betreffende de echtscheiding ». Die vorm van echtscheiding is gebaseerd op de vaststelling dat het huwelijk mislukt is, hetgeen wordt veruitwendigd door de lange scheiding van de echtgenoten : het begrip « duurzame ontwrichting » vervangt het begrip « fout » voor de toelaatbaarheid van de echtscheiding. Voor wat de gevolgen van die echtscheiding betreft, voert artikel 306 van het Burgerlijk Wetboek een vermoeden *juris tantum* in krachtens hetwelk de echtgenoot die de echtscheiding verkrijgt op grond van artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek geacht wordt de echtgenoot te zijn tegen wie de echtscheiding is uitgesproken. De wetgever vertrekt hierbij volgens de Ministerraad van de veronderstelling dat de echtscheiding door de « schuldige » echtgenoot zal worden gevraagd teneinde de onschuldige echtgenoot te dwingen tot een echtscheiding waarvan deze niet wil weten. Dat vermoeden is evenwel weerlegbaar.

Uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 1 juli 1974 leidt de Ministerraad af dat de wetgever de « onschuldige » echtgenoot heeft willen beschermen. Dit komt tot uiting in artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, dat de rechter de mogelijkheid biedt het bedrag van de uitkering tot levensonderhoud naar billijkheid te bepalen en het vatbaar te maken voor wijziging naar gelang van de wisselende behoeften en mogelijkheden van de partijen. Die uitkering is naar mening van de Ministerraad louter alimentair.

De soepele benadering van de wijzigbaarheid van de uitkering houdt volgens de Ministerraad verband met het feit dat de echtscheiding na feitelijke scheiding niet verbonden is aan een schuldcriterium. De bescherming van de onschuldige echtgenoot speelt bij de echtscheiding op grond van bepaalde feiten aldus een grotere rol, daar bij dat soort echtscheidingen de schuldvraag doorslaggevend is. Uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 9 juli 1975 betreffende de uitkering na echtscheiding, die artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek wijzigt, blijkt volgens de Ministerraad dat de wetgever de principiële onveranderlijkheid van de uitkering tot levensonderhoud nastreefde. Bijgevolg doet een mogelijkheid tot vermindering of afschaffing van de uitkering tot levensonderhoud zich enkel voor wanneer ernstige wijzigingen zijn opgetreden in de toestand van de betrokkenen. Die uitkeringsplicht heeft naast een alimentair karakter ook nog steeds een indemnitaïr karakter.

A.1.2. De Ministerraad is van mening dat, gelet op hetgeen voorafgaat, de overwegingen van het Hof in de arresten nr. 48/2000 van 3 mei 2000 en nr. 162/2001 van 19 december 2001 *a contrario* dienen te worden toegepast op onderhavige zaak. Het Hof oordeelde in die zaken dat het aangeklaagde verschil in behandeling tussen een schuldenaar van een uitkering verleend na feitelijke scheiding, die meer mag bedragen dan één derde van de inkomsten van de schuldenaar, en de schuldenaar van een uitkering verleend na echtscheiding op grond van bepaalde feiten, die in geen geval hoger mag zijn dan één derde van de inkomsten van de tot uitkering gehouden echtgenoot, niet verantwoord is : het zou leiden tot een strengere bestraffing van een uitkeringsgerechtigde echtgenoot die de scheiding heeft verkregen wegens bewezen tekortkomingen in vergelijking met een uitkeringsgerechtigde op grond van een feitelijke scheiding.

In casu zijn de voorwaarden tot wijziging van de uitkering op grond van bepaalde feiten (artikel 301, § 3, tweede en derde lid) strenger dan die welke gelden voor de uitkering na feitelijke scheiding (artikel 307bis). De wijzigbaarheid van de uitkering wordt volgens de Ministerraad gekoppeld aan de schuldvraag. Het is bijgevolg verantwoord dat de uitkering die de uitkeringsplichtige na echtscheiding op grond van bepaalde feiten moet betalen, slechts kan worden verminderd of afgeschaft indien er zich een ingrijpende wijziging voordoet in zijn toestand die onafhankelijk is van zijn wil of wanneer de toestand van de uitkeringsgerechtigde op ingrijpende wijze verandert. De wijzigbaarheid van de uitkering na feitelijke scheiding is daarentegen soepeler, nu de schuldvraag bij een dergelijke echtscheiding in principe geen rol speelt.

De Ministerraad besluit dat er geen sprake is van een schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet daar er een redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de soepele voorwaarden tot wijziging van de uitkering na echtscheiding op grond van feitelijke scheiding en de bescherming van de onschuldige echtgenoot.

- B -

B.1. Het Hof wordt ondervraagd over de bestaanbaarheid, met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, van artikel 307bis van het Burgerlijk Wetboek, omdat het een verschil in behandeling zou instellen tussen de schuldeiser van een uitkering tot levensonderhoud toegekend krachtens de artikelen 306 en 307bis van het Burgerlijk Wetboek, die op grond van gelijk welke wijziging in de situatie van de onderhoudsplichtige kan worden aangepast of afgeschaft, en de schuldeiser van een uitkering tot levensonderhoud toegekend krachtens artikel 301, § 3, tweede en derde lid, van het Burgerlijk Wetboek, uitkering die slechts kan worden verminderd of afgeschaft in geval van een ingrijpende wijziging in de situatie van de onderhoudsgerechtigde of in geval van een ingrijpende wijziging in de situatie van de onderhoudsplichtige als gevolg van omstandigheden buiten zijn wil.

B.2.1. Artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, waarop de prejudiciële vraag betrekking heeft, bepaalt :

« De uitkering tot levensonderhoud krachtens de artikelen 306 en 307 mag een derde gedeelte van de inkomsten van de schuldenaar te boven gaan en worden aangepast of afgeschaft al naar de wijzigingen in de behoeften en de bestaansmiddelen van partijen. De nalatenschap van de schuldenaar, vooroverleden zonder kinderen uit zijn huwelijk met de overlevende achter te laten, is aan de laatstgenoemde levensonderhoud verschuldigd volgens de regels van artikel 205 » (thans, lees : 205*bis*).

B.2.2. Artikel 306 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« Voor de toepassing van de artikelen 299, 300 en 301, wordt de echtgenoot die de echtscheiding verkrijgt op grond van artikel 232, eerste lid, geacht de echtgenoot te zijn tegen wie de echtscheiding is uitgesproken; de rechtbank kan er anders over beslissen indien de eisende echtgenoot het bewijs levert dat de feitelijke scheiding te wijten is aan de fouten en tekortkomingen van de andere echtgenoot. »

B.2.3. Artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« § 1. De rechtbank kan aan de echtgenoot die de echtscheiding heeft verkregen, uit de goederen en de inkomsten van de andere echtgenoot, een uitkering toekennen die, rekening houdend met zijn inkomsten en mogelijkheden, hem in staat stellen kan in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven.

§ 2. De rechtbank die de uitkering toekent stelt vast dat deze van rechtswege aangepast wordt aan de schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen.

Het basisbedrag van de uitkering stemt overeen met het indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand gedurende welke het vonnis of het arrest dat de echtscheiding uitspreekt, kracht van gewijsde heeft verkregen, tenzij de rechtbank er anders over beslist. Om de twaalf maanden wordt het bedrag van de uitkering van rechtswege aangepast in verhouding tot de verhoging of de verlaging van het indexcijfer van de consumptieprijzen van de overeenstemmende maand.

Deze wijzigingen worden op de uitkeringen toegepast vanaf de vervaldag die volgt op de bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad* van het in aanmerking te nemen nieuwe indexcijfer.

De rechtbank kan nochtans in bepaalde omstandigheden een ander systeem van aanpassing van de uitkering aan de kosten van levensonderhoud toepassen.

§ 3. Indien de uitkering, ingevolge omstandigheden onafhankelijk van de wil van de uitkeringsgerechtigde, in ruime mate ontoereikend is geworden om de in § 1 bedoelde toestand te waarborgen, kan de rechtbank de uitkering verhogen.

Indien de toestand van de uitkeringsgerechtigde een ingrijpende wijziging heeft ondergaan zodat het bedrag van de uitkering niet meer verantwoord is, kan de rechtbank de uitkering verminderen of opheffen.

Dit geldt eveneens bij ingrijpende wijziging van de toestand van de uitkeringsplichtige ingevolge omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.

§ 4. Het bedrag van de uitkering mag in geen geval hoger zijn dan een derde van de inkomsten van de tot uitkering gehouden echtgenoot.

[...] »

B.3. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is. Dezelfde regels verzetten er zich overigens tegen dat categorieën van personen, die zich ten aanzien van de aangevochten maatregel in wezenlijk verschillende situaties bevinden, op identieke wijze worden behandeld, zonder dat daarvoor een redelijke verantwoording bestaat.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.4. Terwijl de echtscheiding wegens bepaalde feiten bedoeld in de artikelen 229 en 231 van het Burgerlijk Wetboek gegrond is op de fout van één van de echtgenoten, is de echtscheiding bedoeld in artikel 232, eerste lid, van hetzelfde Wetboek, volgens de toelichting bij het wetsvoorstel dat heeft geleid tot de wet van 1 juli 1974 waarbij het in het geding zijnde artikel 307*bis* in het Burgerlijk Wetboek is ingevoegd, gegrond op de omstandigheid dat na een aantal jaren van feitelijke scheiding, « de kans op verzoening tussen echtgenoten onbestaande [is] geworden » (*Parl. St.*, Senaat, 1971-1972, nr. 161, p. 1).

B.5. In zoverre artikel 301, § 3, van het Burgerlijk Wetboek vereist dat de omstandigheden die de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde (eerste lid) of van de uitkeringsplichtige (derde lid) van de uitkering tot levensonderhoud beïnvloeden onafhankelijk zijn van hun wil, bevat die bepaling een precisering die niet wordt vermeld in

artikel 307*bis* van hetzelfde Wetboek. Dat verschil in formulering impliceert evenwel geen enkel verschil in behandeling.

Doordat de wetgever enkel toestaat dat, om het bedrag van de uitkering tot levensonderhoud te wijzigen, alleen rekening wordt gehouden met omstandigheden die onafhankelijk zijn van de wil van de betrokkenen, heeft hij zich ertoe beperkt een algemene regel in herinnering te brengen volgens welke de uitkeringsplichtige zich niet vrijwillig in een situatie mag stellen die het hem mogelijk zou maken aan zijn wettelijke verplichting te ontsnappen.

B.6. In zoverre artikel 301, § 3, van het Burgerlijk Wetboek de rechter enkel toestaat de uitkering tot levensonderhoud te verhogen indien zij « in ruime mate » ontoereikend is geworden (eerste lid), en in zoverre het hem enkel toestaat ze op te heffen of te verminderen in geval van « ingrijpende » wijziging van de economische toestand van de gewezen echtgenoten (tweede en derde lid), bevat het een vereiste die niet is verwoord in artikel 307*bis* van hetzelfde Wetboek.

De formulering van het laatstvermelde artikel brengt de wil van de wetgever tot uiting om de plicht tot hulp waaraan de echtscheiding een einde heeft gemaakt, te verlengen, terwijl artikel 301 nog meer de nadruk legt op zijn bekommernis om het door de onschuldige echtgenoot geleden nadeel te vergoeden. Daaruit volgt evenwel niet dat dat verschil in behandeling discriminatoir zou zijn.

B.7. In beide gevallen komt het de wetgever toe de grondslag van de uitkering te bepalen en de omstandigheden te preciseren die de wijziging ervan verantwoorden. De artikelen 10 en 11 van de Grondwet worden slechts geschonden wanneer de verschillende behandeling van de beide situaties onevenredige gevolgen heeft. Zulks is het geval, zoals het Hof heeft geoordeeld in zijn arrest nr. 48/2000, voor het ontbreken in artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek van de beperking tot een derde van de inkomsten van de onderhoudsplichtige.

Daarentegen blijkt het in B.6 beschreven verschil in behandeling geen onevenredige gevolgen te hebben : vermits artikel 306 verwijst naar artikel 301, moet in beide gevallen de uitkering de uitkeringsgerechtigde echtgenoot « rekening houdend met zijn inkomsten en mogelijkheden, [...] in staat stellen [...] in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven », vermits de beide types van uitkering, zoals het Hof van Cassatie heeft geoordeeld, zowel een onderhouds- als een vergoedend karakter hebben.

B.8. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet, in zoverre het de aanpassing of afschaffing toestaat van de uitkering tot levensonderhoud, toegekend aan de echtgenoot die de echtscheiding heeft verkregen op grond van artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, naar gelang van de wijzigingen in de behoeften en de bestaansmiddelen van de partijen.

Aldus uitgesproken in het Nederlands en het Frans, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 27 november 2002.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

A. Arts